

Candianis dictam clusam, et facultatem extrahendi dictas aquas. Verum cum conficiendum esset instrumentum ipsius contractus, exorta est difficultas, quod detectum fuit. Prepositum Ecclesiae habere nomine ipsius Ecclesiae ius, & seruitutem perpetuam ducendi ex dicto rivo certam aquae quantitatem: cuius seruitutis, & facultatis dicebat. Candiani dictum Comitem prius, et ante omnia debuisse se certioreret reddi: proprie aquod alioqui ipsi Candiani non emissent dictam clusam. Pro D. Comite vero dicebatur, se nendisse non omnes aquas ipsius clusa: Sed illas tantum quas ducere solebat ipse D. Comes: atque ita in contractu non fuisse comprehensas etiam aquas ipsius Ecclesiae Lumelli.

Candiani mouerunt item contra D. Comitem, pertinentes contractum rescindi: Et cum due sententiae conformes pro Candianis latuerint à indicibus ordinariis D. Comes petiū audiri coram Excellentissimo Senatu, qui audienciam concessit, ita quod de duobus tantum agatur.

Primo, an verba Chygraphi continentis promissionem de vendendo comprehendat omnes aquas, & alias, que vendite dicuntur, ita ut ob ius competens in aquis Præposturae Lumelli, dicatur deficere pro parte res vendita?

Secundo, an ex incilibus, vel ex fama, vel Chygrapho mensē subsequenti confessio, vel ex testibus probata videatur scientia iuris dicta. Præsuppositura in Candianis, talis, que impedit, quominus possint à contractu recedere?

In te Domine coufido.

CONSILIVM MC VI.

De prima proposita dubitatione dicendum est, ex verbis Chygraphi colligi D. Comitem venditorem vendisse omnes aquas, ita quod ob ius competens Ecclesia Lumelli, dicatur, deficere pro parte res vendita. Hoc sane colligitur ex multis.

Primo, quia dictus D. Comes venditor dedit dictis Candianis emporibus facultatem mutandi dictā Clusam, construendo tām in inferiori parte fluminis, & diuerti ipsas aquas quo ipsi emporibus placuerit, ex cuius constructione, & diversione tota vniuersitas aqua dicti fluminis fluenter ad commodum ipsorum emporum, & nulla penitus aqua pars decurreret ad vtilitatem dictę Ecclesiae, sicut Fraciscus Noda testis examinatus pro dicto D. Comite est attestatus. Et ex loci evidencia constare potest. Si ergo tota ipsa aqua potest, noua inferiori Clusam, & diversione duci, & deriuari ad beneficium emporum, & detrimentum Ecclesiae; Sequitur dicendum, dictum D. Comitem vendere voluisse omnes ipsas aquas, quia alioqui eas omnes non possent ipsi emptores ad sui utilitatem diuertere.

Secundo comprobantur prædicta ex his, quæ ante hunc contractum tractata fuerunt inter dictos Candianos emptores, & Reuerendum Præpositum Aycardum antecessorem huius Præpositi. Is sane Aycardus, non quidem Ecclesia nomine, sed proprio requisiterat dictos Candianos, quod si emissent hanc Clusam, & aquas ei aliquam partem vel videnter, vel locarent. Responsum fuit (Hoc testimonii testium pro Domino Comite examinatore comprobatur) a Candianis, se nolle habere aliquem socium, & participem dictarum aquarum. Hac responsio, & reculatio cognita fuit di-

cto D. Comiti, qui deinde vēndendo dictam Clusam, & aquas ipsi Candianis, non diebit vendidisse ipsas aquas, vt essent pro aliqua parte communes cum Ecclesia. Ex gestis enim ante contractum colligitur quod detectum fuit.

Tertiō admisso citra veri præiudicium, quod prædicta verba, Chygraphi sint dubia; attamen adhuc dicendum est, D. Comitem vendidisse omnes ipsas aquas. Nam, & si quando emptor scit quale ius habet vēndidisse, & transstulisse illud solū ius, quod in ea habet: secus vero si emptor ignorat, quia tunc vēnditor dicitur vendidisse totam, & integrum ipsam rem. Ita declarando responsum Vlpiani in l. qui tabernas. ff. de contrah. empt. q. 6. in l. cum alienam C. de legatis, & in l. ex Pradijs C. de euictio. Franciscus Aretinus in consil. 63. In praesenti consultatione col. pen. versi. sed posito, & alios refert, & sequitur Alex. in consil. 63. nu. 10. lib. 6. Ludouicus Bologninus in consil. 2. col. 5. ver. nec dicatur, & Fabrianus de Monte Sancti Sabini in tract. de emptione, & venditione in sexta quæstione principali nu. 6. & alios plures refert. Surdus in consil. 13. nume. 29. & in decil. 265. nu. 28. Quod verò Candiani ignorauerint quale ius haberet D. Comes in dicta Clusam & aquis, præsumitur & ex quo est factum alienum l. verius ff. de probat. & in specie respondit Alex. in loco supra allegato.

Quarto admisso etiam citra veri præiudicium, quod dicta verba Chygraphi sint dubia: attamen adhuc dicendum est, D. Comitem vendidisse omnes aquas: Cum verba dubia contractus empionis, & venditionis interpretanda sint contra venditorem, sicuti egi. 4. respondit Papinianus & in l. veteribus ff. de pacis cuius uerba sic leguntur. Veteribus placuit placitione obsecram, vel ambiguam venditori, & qui locauit nocere in quorum fuit potestate legem apertius conscribere. Hac Papinianus. Idem eidem propè verbis respondit, & Paulus in l. labeo scribit obsecritatem ff. de contrah. empt. & Alex. consil. 63. nu. 8. lib. 6.

Nec repugnat verba illa Chygraphi. Et in tutto nel modo, & forma, che di presente esso Conte tiene &c. quasi quod sic intelligi debeat hæc verba: cum seruitute ab ipso Comite debita Ecclesia. Nam respondet primo, D. Comitem duo concedere Candianis: Alterum quod ipsi Candiani habeant Clusam tunc factam eo modo, & forma, vt habet ipse D. Comes: Alterum, quod ipsi Candiani possint mutare ipsam Clusam etiam in loco inferiori. Hoc secundo in casu non fuerunt adiecta illa uerba, Et in tutto nel modo, & forma, che di presente esso Conte tiene. Nec etiam adjici poterant, quia in loco inferiori ipse Comes non tenebat Clusam. Respondet secundò, præfata verba, & in tutto nel modo, & forma che di presente esso Conte tiene, sic esse exponenda, & intelligenda; quod quemadmodum ipse Comes tamquam Dominus dicta Clusam, & aquarum potest tenere, & mutare Clusam, & quois loco aquas diuertere, id est etiam facere possint ipsi Candiani. Hac uera interpretatio colligitur ex uerbis immediate præcedentibus, quæ de hac facultate loquitur, & ad quorum extensionem, & ampliationem hæc sunt adiecta. Et quidem ita dicere voluit D. Comes. Ego habeo facultatem tenendi hanc clusam, & extra hendi ex ipso flumine omnes aquas quas uolo, & possum, nec circumscriptus est mihi certus locus. Sed quois possum ducere has aquas, hanc facultatem uobis Candianis emporibus uendo, & cedo. Comprobatur hæc interpretatio ex eo, quod cui non conueniuit uerba, non etiam ei conuenit dispositio, & actus, vulgariter 4. §. toties ff. de damno infecto. Porro hæc uerba, modo, & forma, non conueniunt seruituti ducenti aquas, quæ dicitur esse onus quo ad Candianos, qui

eam

Consilium

MC VI.

II

eam tenerentur sustinere, & ideo si D. Comes intellexisset de hac seruitute dixisset: & cum eo onere seruitutis quod sustinet ipse D. Comes.

Secunda est dubitatio, an ex incilibus, vel ex fama, vel chygrapho mense subsequenti confessio, vel ex testibus probata videatur scientia iuris dicta. Præpositorum & factum in Candianis talis, quæ impedit, quo minus possint à contractu recedere? Hæc dubitatio satis facile dissoluitur, constituendo, & explicando aliquas conclusiones.

Prima quarum est, venditorem omnino teneri certiore reddere emptorem qualitatis rei à se venditæ, an scilicet vitio aliquo affectat: vel seruitutem aliquam patiatur l. prima, §. primo, & l. quid si venditor §. vlt. ff. de adil. edito, vbi vēdens seruum, equum, vel quid simile significare debet emptori illius rei vitium si quod extat. Huc spectat quod decidit Affictus in decil. 255. Vasallum vendentem rem feudalem teneri certiore reddere emptorem qualitatis rei quod scilicet sit feudalis, alioqui eam vasallus ipse amittit. Et Affictum fecuti sunt Crauet. in consil. 112. nume. 1. & Marinus Frezia in tract. de sub feidis lib. 2. in titu. qui incipit. Pluribus autem modis num. 4. confert etiam quod scriptis in l. 2. de arbitriis iudicium. Calu 382. in fine cum dixi, viro bono conuenire detegere emptori & vitium rei latens, id quod auctoritate M. Ciceronis, ac Diuī I homī Dominiq; Soto comprobauit. Et non eundo (vt dici solet) per mendicata suffragia, probant manifeste duo responsa Vlpiani in l. prima, §. primo, & in l. Julianus §. primo, ff. de act. empti. Sic & Modestinus in l. quer. ff. eo. tit. quæ, & statim memorabimus. Immo fortius tradit Castren. in l. quer. ff. de actio. emp. & sequitur Alexan. in consil. 14. in fine lib. 5. Non esse imputandum emptori, si se non informauit de vitio rei aliunde quam à venditore: cum nullus posset ed melius informare. Et propterea in casu nostro, non est dicendum, satis esse, quod Candiani fuerint informati, vel ex incilibus, vel ex fama, vel ex testibus: quia aut dicimus, Dominum Comitem ignorasse ius præpositi: & tunc multo maior ignorantia erat apud testes; qui de facto alieno testificantur: Aut Comes sciebat ius Præpositi: & tunc dicendum est, Comitem dolo tacuisse vitium, sicuti Castren. & Alexan. præcitat in locis dixerunt. Et iure Candiani possunt nunc perquirere a Do. Comite: Ignorabitis, vel sciebatis, D. Comes seruitutem debitam Preposito? Si vos ignorabatis (quod non præsumitur in facto proprio) quis nos certiores facere poterat? non quidē incilia (vt dicemus in facta) cum res mortua non loquatur, non Chygraphum, de quo suo loco, cum in eo nullū verbum; Non fama, quæ testibus probanda est, nō testes alii; qui factum, & ius alterius ignorare præsumuntur: Si verò Domine Comes sciebat ius Præpositi, quare clare, & manifestis verbis nos certiores non fecisti? Dolo itaque vos egisse iure conqueri possumus.

Secunda est conclusio, non sufficere quod venditor in generis tantum certiori reddat emptorem oneris, & vitio rei à se vendendæ. Sed specialiter, & clare dicere debet, fundum à se vendendum præstare seruitutem alterius, vel tale vitium habere. Ita trudit Vlpianus in d. l. 1. §. 1. ff. de act. empti. Venditor (inquit Vlpianus) si cum sciret deberi seruitutem celavit non euader exempto actionem: Si modo eam rem emptor ignorauit. Omnia enim quæ contra bonam fidem sunt venientia in empti actionem. Sed scire venditorem, & celare sic accipimus, non solum si non admonuit: Sed & si negauit seruitutem istam deberi, cum esset ab eo quæstitum. Sed & si proponas eum ita dixisse, nulla quidem seruitus debetur, verum ne emergat inopinata seruitus, non teneor puto eum exemplo teneri, cui seruitus debetur, & si scis. Sed si id egit, ne cognoscet?

Præterea,

seruitur aliquam seruitutem deberi; opinor eū exempto teneri, & generaliter dixerim, si improbatore versatus sit in celanda seruitute debere eum teneri: non si securitati sua prospectum voluit. Hæc Vlpianus. Et multo quidem clarius Modestinus in dicta leg. quer. ff. eo. de actio. cuius verba adscripsi. Quaro si quis, Ita fundum vendiderit ut venundatum esse videatur, quod intra terminos ipse possedit, sciens tamen aliquam partem, certa se non possidere nō certiorauerit emptorem: an exemplo iudiciorum teneatur: cu hæc generalis adiectio ad ea quæ specialiter nouit, qui vēdit, nec exceptit, pertinere debeat, ne alioquin emptor capiatur, qui fortasse si hoc cognovisset, vel empturus non esset, vel minoris empturus esset, si certioratus de loco certo fuisset: cum hoc, & apud veteres si relatum in eius persona, qui sic exceperat seruitutes, si quæ debentur: etenim iuris auctores responderunt, si certus vendor quibusdam personis certas seruitutes debere non admouisset emptorem exempto cum teneri debere: quando hæc generalis exceptio non ad ea pertinere debeat quæ venditor nouit, quæque specialiter exciperet etiam potuit, & debuit; Sed ad ea quæ ignorauit, & de quibus certiorare nequivit. Hentennius Modestinus respondit, si quid circumveniendi emptoris causa vendor in specie de qua queritur fecit exemplo actione conueniri posse. Hæc tenus Modestinus. Sic & Florentinus in l. ea quæ commēdandi §. vlt. ff. de contrah. empt. his verbis respondit Dolū malum à se abesse præstare venditor debet. Qui non tantum in eo, qui fauendi causa obscure loquitur, Sed et, qui in similio obscure dissimulat. Hæc ille. Et ex nostris idem scripserunt Speculator in tit. de emptio, & vendi. §. nunc vidēdum il. 2. versi. quid si vendens nu. 9. Cynus in l. C. de adil. actio. & ibidem Baldus sic, & Angelus in l. pacisci in f. 1 e ff. de pacis, & apertius Imola. in l. si quis cum alteri nu. 17. versi. tu addes aliū ff. de verb. oblig. quos secutus est Alex in consilio 63. nu. 6. lib. 6. Præterea accedit quod docuit Bar. in l. 1. §. vlt. nu. 2. ff. de actio. empti. cum dixit, quod & si venditor dicit emptori, se nolle teneri de seruitute, & non monuit ipsum emptorem seruitutis ignorantia, tenetur tamen, quia debuit eum certiori reddere. Idē scripserunt Castren. in l. quer. ff. de actio. empti. & Alex. in consil. 14. nu. 10. l. b. 5.

Nec repugnat si dicatur, emptorem teneri perquirere, & se informare de qualitate personæ, cu quæ vult contrahere: & de qualitate rei, de qua agitur, & l. qui cum alio ff. de reg. iuris, ubi Decius, & reliqui, & copiose scripsi in commentarijs de presumptionibus. lib. 3. prælump. 88. Nam responderetur distinguendo, & constitudo duos casus.

Primus quorum est; quando agitur de ipsis personis contrahentium. Hoc casu debet contrahens perquirere, & indagare qualitatem, & conditionem eius cum quo vult & contrahere. Ita dicitam l. qui cum alio declarat, & intelligent omnes, vt varijs exemplis ostendit præcitat in loco, & accedit in specie Cæph. in consil. 393. nu. 99. lib. 3. & l. Petrus Surdus in consil. 13. nu. 38. Hic casus non venit nunc in dubium.

Secundus est casus, quando agitur de qualitate rei, de qua contrahitur, & qualitas est facti, hoc est an sit affecta vitio aliquo, vt morbo seruitutis subiecta, & simili. Hæc qualitatem emptor perquirere, & indagare non tenetur, cum vendor & ipse obligatus sit certiori reddere emptorem vitii, & omnium qualitatū ipsius rei. Ita declarat Surdus in dicto consil. 12. num. 38. & nu. 40. post Alex. consil. 60. col. 1. lib. 5. & Cagnum in dicta le. qui cum alio numero 11. adiungit, dictam l. qui cum alio, non habere locum quando ignorantia prouenit dolo vendoris: De dolo, D. Comitis dicemus infra.

Praterea, admissio citra veri præiudicium, quod Candianus dicit possint fuisse in aliqua culpa ob id quod non indagarunt qualitates aquarum à se emptarum: attamen dicimus, dum D. Comitis integendo vitium, & seruitutem debitam. Præposito præponderare ipsi culpa Candianorum: Ita in specie respondit Alexand. in consil. 14. nu. 5. lib. 5. & sequitur Surdus in decr. 265. nu. 163. in fine.

12 Tertia est conclusio, quod licet venditor & non tenet reddere certiorum emptorem seruitutis, & viii rei vendende, quando ipse empator scit alunde rem esse vitio, & seruitutis onere affectam, ut in specie respondeat Vlpian. in l. i. in fine ff. de actio. empti, & multis cōprobauit Tiraqu. de retractu consang. §. 36. glos. 2. nu. me. 24. Attamen scientia hæc certa esse debet, alioqui

13 non diceretur scientia, quæ solet diffiniri, ut sit rem per causas cognoscere secundum Aristotelem in primo posterio. Et in specie post Alex. in consil. 14. nu. me. 4. vers. accedit lib. 1. & alios tradit Tiraq. de retractu consang. §. 36. glos. 2. num. 30. quod licet quis fuerit certior factus, vel aliunde habuerit scientiam etiā

14 optimam: attamen scientia & hæc debet esse plena cū omnibus suis qualitatibus, & quod quis non tenetur credere cuilibet referenti: Sed certam, & indubitate relationem habere debet à personis fide dignis, & bene informati vel per exhibitionem scripturarum, & respondit Iason in consil. 159. num. 4. lib. 2. sic, & censuit Oſaceus in decr. 176. num. 4. qui auctoritate quamplurium scribit, quod ubi in aliquo actu requiriatur scientia, non sufficit eam esse scientiam nisi sit cum omnibus suis qualitatibus adeo quod res perfectè intelligatur.

Et subiungit Oſaceus, ita iudicasse Senatum illū Laurinensem. Et hoc maximè procedit in casu nostro, in

15 quo agitur de seruitute perpetua in Ecclesiæ concessa, que concedi non confuerit sicuti scriptum & cliquit Speculator in titu. de empt. & vend. num. 60. ver. 6. nunquam, quem fecutus est Alciatus in resp. 40. in fi.

Huc facit quod egregie docuit Bart. in l. prima, §. vlt. numero secundo, ff. de actio. empti: cum dixit, quod licet venditor dicat emptori, se nolle teneri de seruitute, & non monuit ipsum emptorem seruitutem ignorari, tenetur tamen, quia debuit eum certiorum reddere.

Confer etiam quod egreditur post Baldum tradit Angelus Aretinus in §. Prætorum quoque edita num. primo, vers. circa istam: Insti. de iure naturali gent. & ciuil. quod licet venditor equi, qui scit aliquod eius vitium, vt puta, quia habet steueliam, dicat ego, vendo tibi pro cæco, capiti morbo, qui habet steueliam, bulsum, & omnes defectus: attamen certioratio, & scientia hæc non sufficit. Immo venditor tenetur de illo vitio, quia illa

16 certioratio facta sub inuolucro & verborum fuit ad decipendum emptorem. Idem respondit Barba. consilio 56. columna tercia, in fi. & columna quinta, in principio, libro secundo, qui alios refert. Idem scriptum reliquit Fabianus de Monte Sancti Sabini in tracta. de empt. & venditio. quæstio. 6. principal. numero 58.

Requiritur itaque scientia certa cū omnibus suis qualitatibus, & propterea non sufficit generalis, & facta sub inuolucro verborum, alioquin venditor, qui (vt diximus in præcedenti conclusione) tenetur certiorum reddere emptorem de vitio, & alius qualitatibus rei à se vedita, præsumitur dolosè egisse, sicuti copiosè scripti in commentariis de præsumptionibus lib. quinto, præsumpto. 3. num. 73. qui refert inter alios Alexandrum, & Crauetam, qui ad rem hanc omnino videbat sunt. Et certè in casu nostro iure forte (quod dicere nobis licet citra animum afficiendi iniuria dictum D. Comitem, quem non solum ipsi Candianus, Sed universa hac Civitas agnoscit eum virum per Illustrem, & præstantissimum) conqueri possunt Candianus, sed lo fuisse deceptos à D. Comite, qui indigens ea sum-

ma aureorum duorum millium pro recuperatione dominus vedita Balbis cum pacto gratiæ, cuius propè erat finis, vendidit clusam, & aquas Candianis, supppresso vitio, nempe onere seruitutis debita. Præposito Ecclesiæ: quia alioqui si seruitutem detectisset Candianus, non utique ab eis consecutus fuisse prædictam summam, quam illi bona fide præposta manu numerarunt, domumque redemerunt: Quo facto paulo post determinatum fuit onus prædictæ seruitutis, id quod fuit in causa, ne cōfectum fuerit solēne alienationis instrumentum, sicuti inter ipsas partes iam fuerat conuentum.

Quarta est conclusio, Candianos emptores non habuisse tempore dicti contractus scientiam certam dictæ seruitutis ex inciliibus, nec ex fama, nec ex præfato Chygrapho, nec ex testibus.

De inciliibus non est dubitandum, quin nullam certam scientiam ostenderint qualitatis seruitutis, cui scilicet, & quomodo ei fuerit debita. Siquidem fieri potest, quod concepsit esset non perperu, ut esse constat, sed ad certum tempus. Et ob id non probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse l. neque Natales. ff. de probatio. & l. non hoc C. vnde legi. & in specie respondeat Alexan. in consil. 14. num. 8. lib. 6. quod si venditor

17 facit mentionem quantitatis pensionis præstandæ Ecclesiæ, expressio hæc non concludit, quia intelligi potest de vnica solutione vel de annua ad certum tam tempus, vel de perpetua. Et simili propè argumēto usus est idem Alexan. in consil. 14. num. 3. versi. & licet dictus testis lib. 5. cum dixit, certas litteras mentionem facientes de prædio vendito, quod dicebatur feude; non probasse ita esse, ex quo adhuc clausa erat, & ex eis non potuerat testis de eis deponens scire prædiū esse feude: cum, & allodiale esse potuerit, & ob id

18 concludenter non & probat dicta leg. non hoc C. vnde legit.

De fama idem multò magis dicendum est, quod scilicet ex ea Candianus habere non potuerit certa scientiam dictæ seruitutis, cum suis qualitatibus. Ita simili in casu egregie tradit Tiraq. de retractu consang. §. 36. gl. 2. num. 3. qui iuriibus, & ratione probat. Id quod vel ea ratione comprobatur, quod fama probari debet testibus, ut est notissimum. Porro testes non concludunt, emptorem sciuissime seruitutem deberi Ecclesiæ, nisi referant, & attestentur, quæ, qualis, & quomodo debetur, ut dicimus in fra.

De Chygrapho cōfecto anno 1592. die 20. Maij non solum idem dicendum est, sed immo colligi contrarium, quod scilicet D. Comes venditor significaverit Candianis, nullam seruitutem esse impositam dicto rivo, & aquaductui; ex quo, ut diximus supra in prima dubitatione, D. Comes dedit ipsi Candianis facultatem confruendi Cluam in loco inferiori, & diuertendi aquas quod voluerint, quæ facultas dari non poterat ab ipso D. Comite, quia per dictam aquarum diversiō nem, non potuerat Ecclesiæducere ipsas suas aquas. Et hoc quidem adeo clarum est, ut nulla ratione cauiliari possit. Nec repugnat quod eodem anno 1592. die 3. Iunij in conuentione tunc initia inter ipsius Candianum, & Hieronymum Petrumbonum Prætorem Lumelli, & procuratorem D. Comitis ita scriptum sit. Et per sua mercede detto Pietrobono ha ceduto, & relassato, cede, & relasla à detto Candiano presente, & che accepta per se, & suoi heredi tutto il fitto de pratti, & si ad aquatuiti che si pagano dellii pratti della Prepositura di Santa Maria Maggiore di Lumello per l'anno presente 1592. &c. Hæc sanè verba non significant, Comitem Cribellum certiorum fecisse specialiter Candianum seruitutem perpetuò dictæ Ecclesiæ: immo verba haec ostendunt potius ad aliquod breve tempus locatam fuisse partem aliquam ipsius Aquæ prædictæ Ecclesiæ. Cum dictum fuerit simpliciter, quod Candianus

dianus seruitutis perpetuò dictæ Ecclesiæ: immo verba haec ostendunt potius ad aliquod breve tempus locatam fuisse partem aliquam ipsius Aquæ prædictæ Ecclesiæ. Cum dictum fuerit simili pliciter, quod Candianus pro manutentione Clusæ, & purgandi alueum Aquaductus haberet mercedem anni 1592. à dicto Præposito Com. Cribello debitam. Non enim verisimile est quod Candianus acceptasset tam graue onus, manutendit Clusam, & purgandi perpetuo alueum ad perpetuum commodum Ecclesiæ, tam tenui lumina mercedis vnius anni debita ab ipsa Ecclesiæ &c.

De testibus idem dicimus, quod scilicet non probent, Candianos sciuissime seruitutem cum suis qualitatibus debitam Ecclesiæ. Quinque enim testes tantum in tota hac causa examinata fuerant nominati Comitis; nempe Hieronymus Bossius, Franciscus Noda, Comes Galeatus Beccaria, Bartholomeus Panizarius, & Reuerendus D. Secundus Bagnaria. De duobus his postremis Panizario scilicet, & Bagnaria nihil dicendum est: cum fuerint examinati super secundis capitulis productis à D. Comite ad probandum Candianos esse amicos aliorum trium testium examinatorum, hoc est Bossij, Noda, & Beccaria; & quod tres iij testes sunt bona vocis, conditionis, & famæ. Est ergo quod percurramus testimonia dictorum trium testium. Primus testis, nempe Hieronymus Bossius videtur hanc Candianorum scientiam probare. Cum enim esset requisitus à D. Io. Alberto Candiano uno ex dictis duabus fratribus, ut ei diceret, quid sciret de dictis aquis, respondit (ita legitur in processu testium pag. 4. à tergo) his verbis. Et che quando alli carichi, & aggravi, quali si trouano sopra detta Chiusa, & roggia, non li era altro solo ch'era tenuto, & obligato (loquitur de Noda conductore bonorum, & harum aquarum dicti do. Comitis vendoris) adacquare, & dare l'acqua per adacquare da circa pertiche cento settanta in cœta de pratti della Prepositura di Santa Maria Maggiore dil luoco di Lumello, & questo ogni giorno di Dominica: con patto però che il Preuoſto, è obligato pagar fitto perpetuo un tanto per caduna perticha. Ma quanto io non lo saprei dire; però credo che siano, o sette soldi, o vero quatuordeci per caduna perticha: rimetendomi di questo all'instrumenti, se ve ne sono &c. Hic testis nihil probat. Primo, q. est singularis, iuxta l. iuris iurandi C. de testibus, & in cap. in oī extra eo: & in specie cōsiderat Alex. in consil. 14. nn. 6. lib. 5. qui

19 propè finē dixit, emptorē non teneri vni testi & sic credere de qualitate rei venditæ. Id quod, & ad rem tradidit Tiraquel. de retractu consang. §. 36. glos. 2. nu. 31. Secundò accedit quod testis iste non deponit de qualitatibus ipsius seruitutis: cum ipsem fateatur, se ne scire certam pensionem, quæ à Præposito soluebatur dicto D. Comiti, & tāquam ignarus se remittit ad instrumenta, si qua extant. Tertiò ipsem testis super interrogatoriis Candianorum examinatus ita respondit (sic habetur pag. 8. à tergo) che sopra detta Chiusa, & acque vi fuisse questo obligo, & seruitù di dar l'acqua al Preuoſto di Lumello per adacquare li detti suoi pratti, questo io lo so per voce d'altri, & non ch'io sia stato in fatto &c. His verbis clare ostendit testis iste se non habere certam scientiam dictæ seruitutis; & consequenter non potuit reddere certiorum Candianum, qui propterea itre non debuit adhibere fidem, & credere ipsi testi non informato. Quartò, & si dicit hic testis, se audiuisset prædicta à personis fide dignis, non tamen nullam certam, licet specificè de hoc fuerit interrogatus, personam nominatam, à quo præfata audierit: Et ideo nihil probat. Quintò hic ipse testis interrogatus pag. 9. fac. 1. in fine, his verbis, se potrebbe esser stata finita, & resoluta (de dicta seruitute loquitor) come che fuisse stata limitata à tempo che già

20 invenit, & non potuisse esse ampliata. Idem manifestè responderunt Bero. in consilio 158. numero 39. & numero 40. libro primo, & Curtius lunior in consil. 74. num. 1. qui, & ea vituntur ratione, quia nisi liceret in totum à contractu recedere, & rempræemptorē & inuitus incederet in communionem, contra l. fundus ff. de contrah. empti. quam, & Candianos recusare constat. Ruinum, Beroum, & Curtium iu-

norem